

Poprawa
wdrażania zapisów
rozporządzeń w
celu zwiększenia
produkcji i
wykorzystania
ekologicznego
materiału
siewnego

*zalecenia dla władz
państwowych
i regionalnych*

LIVESEED

www.liveseed.eu

Redakcja

Matteo Petitti, Riccardo Bocci, Bram Moeskops,
Alexandra Fuss i Monika Messmer.

Autorzy

Alexandra Fuss (IFOAM-EU): Wprowadzenie;
Sposoby zwiększania produkcji i wykorzystania
ekologicznego materiału siewnego.

**Tina Kovács (ÖMKI) & Tove Mariegaard Pedersen
(SEGES):** Porejestrowe ekologiczne
doświadczalnictwo odmianowe.

Maaïke Raaijmakers (Bionext): Załącznik Krajowy;
Odmiany równoważne; Wegetatywny materiał
nasadzeniowy.

**Freya Schäfer, Xenia Gatzert & Katharina Brühl
(FiBL-DE):** Grupy ekspertów; Krajowe wykazy
ekologicznego materiału siewnego

Matteo Petitti & Riccardo Bocci (Rete Semi Rurali):
Alternatywne źródła ekologicznego
materiału siewnego.

Listopad 2018 r. - Zaktualizowano w styczniu 2020 r.

Niniejsza broszura została opracowana w ramach projektu LIVESEED, finansowanego z ramowego programu w zakresie badań naukowych i innowacji Unii Europejskiej „Horyzont 2020” na podstawie umowy nr 727230 oraz przez szwajcarski Sekretariat Stanu ds. Edukacji, Badań Naukowych i Innowacji na podstawie umowy nr 17 000 90.

Zdjęcia pochodzą z zasobów projektu LIVESEED, za wyjątkiem stron 14, 16 i 22 (dzięki uprzejmości de Bolster).

Spis treści

Wprowadzenie	3
Część I - Działania prawno-organizacyjne	4
1.1 Sposoby zwiększania produkcji i wykorzystania ekologicznego materiału siewnego	4
1.1.1 Szkolenia	4
1.1.2 Dotacje	4
1.1.3 Dostęp do urzędzeń do czyszczenia materiału siewnego	5
1.1.4 Porejestrowe ekologiczne doświadczalnictwo odmianowe	5
1.2 Odstępstwa	7
1.3 Załącznik Krajowy	8
1.4 Odmiany równoważne	10
1.5 Wegetatywny materiał nasadzeniowy	11
1.6 Grupy ekspertów	12
1.6.1 Zadania grup ekspertów	12
Część II - Krajowe wykazy ekologicznego materiału siewnego	14
2.1 Umieszczanie ofert ekologicznego materiału siewnego w krajowych wykazach	15
2.2 Zadania i funkcjonowanie krajowych wykazów ekologicznego materiału siewnego	15
2.3 Węzłowa baza danych UE	16
Część III - Alternatywne źródła ekologicznego materiału siewnego	18
3.1 Tradycyjne odmiany i własny materiał siewny	18
3.2 Ekologiczny heterogeniczny materiał siewny	20

Wprowadzenie

Zgodnie z zasadami określonymi w Rozporządzeniu (UE) nr 834/2007 (art. 4), w rolnictwie ekologicznym gdy niezbędne są środki zewnętrzne ogranicza się je do środków pochodzących z produkcji ekologicznej. Przepisy wykonawcze, określone w rozporządzeniu (UE) nr 889/2008, stanowią, że stosowany wegetatywny materiał nasadzeniowy i nasiona, również powinny pochodzić z rolnictwa ekologicznego (art. 45). We wszystkich państwach członkowskich UE nie ma obecnie w wystarczających ilościach ekologicznego materiału siewnego, dlatego też rolnicy mogą wnioskować o pozwolenie na odstępstwo od warunków produkcji ekologicznej polegające na stosowaniu niezaprawianego konwencjonalnego materiału siewnego. Zgodnie z nowym Rozporządzeniem 2018/848, które powinno wejść w życie w 2021 r., pozwolenia na odstępstwa powinny być stopniowo ograniczane, a od dnia 1 stycznia 2036 r. w gospodarstwach ekologicznych powinien być stosowany wyłącznie ekologiczny materiał siewny.

Sporadyczne wydawanie pozwoleń na odstępstwa polegające na stosowaniu niezaprawianego konwencjonalnego materiału siewnego może przyczynić się do zwiększenia świadomości tego, że "zasadniczo" powinno się stosować ekologiczny materiał siewny. Oczywiście, jest to skuteczne tylko wtedy, gdy dostępny jest już na rynku w jakimś zakresie ekologiczny materiał siewny. Jednak zbyt rygorystyczne zasady regulujące wydawanie pozwoleń na odstępstwa w sytuacji, gdy na rynku nie ma w wystarczającej ilości ekologicznego materiału siewnego, mogą przynieść efekt przeciwny do zamierzonego.

I odwrotnie, w przypadku, gdy już będzie dostępna na rynku znaczna ilość ekologicznego materiału siewnego odpowiednich odmian, ścisłe zasady wydawania pozwoleń na odstępstwa mogą być skutecznym środkiem ograniczającym ilość takich pozwoleń. Pożądanym rezultatem takiego stanu rzeczy byłby zapewne wzrost popytu i podaży ekologicznego materiału siewnego.

Celem projektu LIVESEED jest poprawa przejrzystości i konkurencyjności sektora produkcji ekologicznego materiału siewnego i ekologicznej hodowli roślin oraz promowanie szerszego wykorzystania ekologicznego materiału siewnego w Unii Europejskiej. W projekt LIVESEED zaangażowanych jest szereg różnych podmiotów łączących wiedzę naukowców, praktyków i decydentów politycznych. W ramach projektu prowadzona jest szczegółowa analiza aktualnego stanu wdrażania zapisów rozporządzeń dotyczących ekologicznego materiału siewnego w różnych krajach europejskich, w celu poprawy i zharmonizowania tego wdrażania, a także w celu zwiększenia dostępności ekologicznego materiału siewnego. Udoskonalenie krajowych wykazów także powinno zwiększyć dostępność i wykorzystanie ekologicznego materiału siewnego. Inne działania powinny przyczynić się do usunięcia luk prawnych, ułatwić dostęp do informacji o ekologicznych nasionach i usprawnić system wydawania pozwoleń na odstępstwa. Niniejsza broszura zawiera zestaw szczegółowych zaleceń i propozycji dobrych praktyk, mających na celu zwiększenie wykorzystania ekologicznego materiału siewnego, nasion i wegetatywnego materiału nasadzeniowego w krajach członkowskich UE. Zawiera ona rekomendacje i przykłady, które powinny dostarczyć odpowiedzi na dwa pytania istotne dla władz państwowych lub regionalnych, jednostek certyfikujących, firm nasiennych i rolników:

- Jak wdrażać zapisy rozporządzeń dotyczących ekologicznego materiału siewnego na poziomie krajowym (regionalnym)?
- Jak zwiększać produkcję i wykorzystanie ekologicznego materiału siewnego?

Część I

- działania prawno-organizacyjne

1.1 Sposoby zwiększania produkcji i wykorzystania ekologicznego materiału siewnego

Dostępność ekologicznego materiału siewnego zależy przede wszystkim od liczby jego producentów. Rozwój tego sektora można wspierać na różne sposoby, w tym poprzez wpisanie takiego wsparcia do krajowych lub regionalnych planów działań dla rolnictwa ekologicznego¹. Przykłady działań wspierających produkcję i wykorzystanie ekologicznego materiału siewnego w wybranych krajach UE podano poniżej.

1.1.1 Szkolenia

Na Łotwie Ministerstwo Rolnictwa organizuje szkolenia dla rolników ekologicznych, które są obowiązkowe dla wszystkich podmiotów zainteresowanych otrzymywaniem dopłat. 180-godzinne szkolenie obejmuje m.in. wykłady na temat produkcji kwalifikowanego materiału siewnego, a także wykorzystania własnych nasion z uwzględnieniem ich jakości i zdrowotności. Rumunia wprowadziła zasadę, zgodnie z którą wszyscy producenci materiału siewnego (konwencjonalni i ekologiczni) muszą przejść szkolenie i zdać egzamin, przeprowadzany przez odpowiedni organ państwowy, który również oficjalnie zatwierdza producentów, dystrybutorów oraz sprzedawców kwalifikowanego materiału siewnego.

1.1.2 Dotacje

Subsydiowanie podmiotów produkujących lub stosujących kwalifikowany materiał siewny funkcjonuje w kilku krajach UE w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Wspieranie ekologicznej produkcji materiału siewnego

W Estonii producenci korzystający z kwalifikowanego ekologicznego materiału siewnego zbóż i nasadzeniowego ziemniaka otrzymują o 20% wyższe płatności obszarowe. Podobne działania w ramach płatności ekologicznych wdrożono w Czechach i Słowenii, jednak zakres i wielkość subsydiowania zależy przede wszystkim od gatunku rośliny uprawnej². Na Łotwie dotacje dla producentów ekologicznego i konwencjonalnego materiału siewnego przyznawane są od pewnej ustalonej minimalnej wielkości produkcji na hektar. Litwa wspiera producentów ekologicznego materiału siewnego w ramach działania Rolnictwo ekologiczne będącego elementem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Wsparcie dla rolników stosujących kwalifikowany materiał siewny

W niektórych krajach wykorzystanie własnego materiału siewnego zarówno w rolnictwie konwencjonalnym jak i ekologicznym, w zależności od gatunku i regionu, dochodzi do nawet 90%. Mimo tego, zachęca się producentów do korzystania z kwalifikowanego materiału siewnego, głównie poprzez różnego rodzaju dotacje, np. na Litwie dotacja dla rolników wysiewających kwalifikowany materiał siewny wynosiła w 2016 r. 16 euro do hektara zbóż. Producenci korzystający z własnego materiału siewnego nie otrzymują takiego dofinansowania. Szczegółowe warunki przyznawania takich dotacji są określone w specjalnych rozporządzeniach.

1. Meredith, S., Lampkin, N., Schmid, O., (2018). *Organic Action Plans: Development, implementation and evaluation.* [Plany działania dla żywności i rolnictwa ekologicznego: Opracowanie, wdrożenie i ocena.] Second edition, IFOAM EU, Brussels.

2. Stolze, M., Sanders, J., Kasperczyk, N., Madsen, G., Meredith, S., (2016): *CAP 2014 - 2020: Organic farming and the prospects for stimulating public goods.* [Rolnictwo ekologiczne w ochronie dóbr publicznych] IFOAM EU, Brussels.

1.1.3 Dostęp do urządzeń do czyszczenia materiału siewnego

Zgodnie z europejskimi przepisami dotyczącymi rolnictwa ekologicznego, czyszczenie ekologicznego materiału siewnego powinno się odbywać w obiektach i z wykorzystaniem urządzeń należących do objętej systemem kontroli jednostki ekologicznej. Korzystanie z obiektów konwencjonalnych jest możliwe, jeśli przestrzegane są zasady ścisłego rozdziału przeciwdziałającego możliwemu zamieszananiu.

Ponieważ zakup i utrzymywanie urządzeń do czyszczenia materiału siewnego jest drogie, ekologiczni producenci nasion mogliby korzystać z innych, tańszych rozwiązań takich jak np.: małe, mobilne urządzenia do czyszczenia nasion lub korzystać z obiektów i urządzeń należących do innych podmiotów np. instytutów badawczych.

1.1.4 Porejestrowe ekologiczne doświadczalnictwo odmianowe

Porejestrowe ekologiczne doświadczalnictwo odmianowe (PEDO), którego celem jest poszerzona ocena wartości gospodarczej odmian, dostarcza rolnikom, naukowcom i hodowcom cennej wiedzy na temat przydatności odmian (wyhodowanych najczęściej w warunkach rolnictwa konwencjonalnego) do uprawy w rolnictwie ekologicznym. PEDO pozwala na opracowanie wykazów najbardziej przydatnych odmian dla rolnictwa ekologicznego w poszczególnych krajach i regionach. Wykazy takie mogą odgrywać istotną rolę w zwiększaniu popytu na materiał siewny odmian i gatunków przydatnych do uprawy w rolnictwie ekologicznym. Wyniki PEDO mogą również służyć do oceny równoważności z innymi odmianami. Organizacja PEDO znacznie się różni w poszczególnych krajach europejskich (niektóre przykłady podano poniżej).

W celu zachęcenia hodowców do kreowania nowych odmian w warunkach rolnictwa ekologicznego, bardzo ważnym jest, aby podstawowa ocena wartości gospodarczej odmian, która jest obowiązkowa przy rejestracji odmian roślin uprawnych, była prowadzona również w systemie ekologicznym.

Obecnie ma to miejsce jedynie w kilku krajach UE i tylko w przypadku niewielkiej liczby gatunków (głównie pszenicy).

Francja

We Francji ocena odmian roślin uprawianych w warunkach rolnictwa ekologicznego prowadzona jest od 2000 roku przez Instytut Badawczy Rolnictwa Ekologicznego (ITAB). ITAB koordynuje działania różnych interesariuszy, takich jak doradcy rolniczy, spółdzielnie ekologiczne, izby rolnicze, organizacje lokalnych rolników ekologicznych, firmy nasienne i instytucje naukowe. Ocena odmian prowadzona jest zarówno w gospodarstwach ekologicznych, jak i w stacjach doświadczalnych. Dodatkowo ITAB prowadzi prace hodowlane, jednak obecnie ok. połowa testowanych odmian pochodzi z innych krajów, takich jak np. Szwajcaria, Austria i Niemcy. Niektóre organizacje otrzymują publiczne wsparcie finansowe na prowadzenie tego rodzaju prac badawczych. ITAB w celu utrzymania sieci doświadczeń i upowszechniania wyników badań oprócz własnych środków otrzymuje także bezpośrednie wsparcie finansowe od samych rolników. Uzyskane wyniki badań pozwalają rolnikom na wybór najlepszych odmian roślin uprawnych dostosowanych do warunków rolnictwa ekologicznego. We Francji na niewielką skalę prowadzona jest także ocena wartości gospodarczej odmian (WGO) pszenicy ozimej uprawianej w warunkach ekologicznych (Laurence Fontaine i Frédéric Rey z ITAB)

Polska

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - Państwowy Instytut Badawczy (IUNG-PIB), ocenę odmian w warunkach rolnictwa ekologicznego na szerszą skalę rozpoczął po roku 2004 (po wejściu Polski do UE). W okresie tym znacznie wzrosło zainteresowanie rolnictwem ekologicznym. Z różnych stron pojawiło się zapotrzebowanie na informacje jak istniejące odmiany najważniejszych roślin reagują na uprawę w warunkach rolnictwa ekologicznego. Kolejnym etapem było stworzenie w 2018 r. we współpracy z Centralnym Ośrodkiem Badania Odmian Roślin Uprawnych (COBORU) krajowego programu pod nazwą Ekologiczne Doświadczalnictwo Odmianowe (EDO). W tym samym roku rozpoczęto testowanie odmian zbóż ozimych (żyta, pszenicy, pszenżyta) i jarych (jęczmienia, owsa, pszenicy). W wyniku tych prac w najbliższych latach zostanie opracowana lista zalecanych odmian dla rolnictwa ekologicznego. Wybór odmian do badań odbywa się w porozumieniu z hodowcami, a także uwzględniając ich udział w rynku oraz ich wybrane cechy (tj. odporność na patogeny, konkurencyjność w stosunku do chwastów, itp.). IUNG-PIB współpracuje również z ośrodkami doradztwa rolniczego w celu upowszechniania wyników badań wśród rolników.

1.2 Odstępstwa

W celu zapewnienia rolnikom dostępu do wystarczającej ilości nasion, materiału siewnego i nasadzeniowego, rozporządzenie UE 834/2007 zezwala na stosowanie niezaprawianego konwencjonalnego materiału siewnego, gdy nie jest dostępny równoważny materiał siewny w produkcji ekologicznej. Wyjątki od stosowania ekologicznego materiału siewnego muszą być precyzyjnie określone: pozwolenia muszą być udzielane tylko na jeden sezon i dla nasion niezaprawianych, i tylko wtedy, gdy rolnik może udowodnić, że nasiona ekologiczne nie są dostępne przed siewem w aktualnym wykazie materiału siewnego, nasion i wegetatywnego materiału nasadzeniowego wyprodukowanego metodami ekologicznymi.

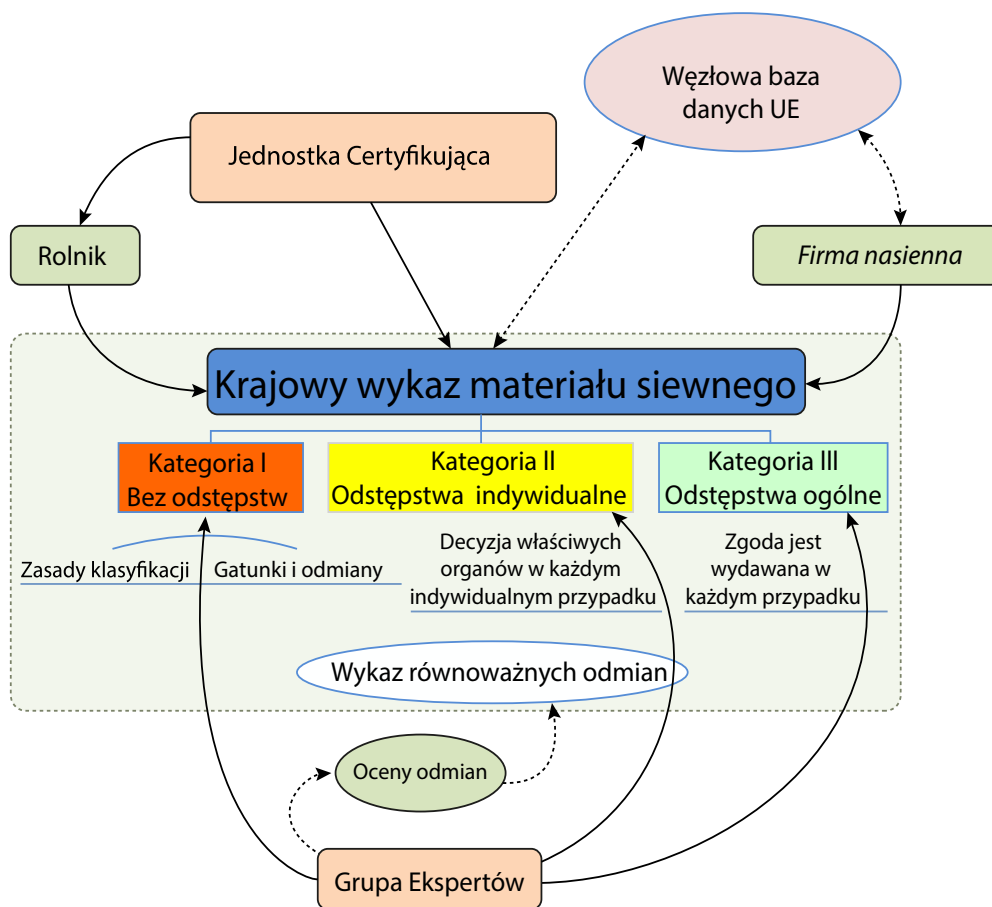

Zgodnie z art. 45 rozporządzenia UE nr 889/2008 zezwolenie na stosowanie nasion lub sadzeniaków ziemniaka, które nie zostały uzyskane zgodnie z metodami produkcji ekologicznej, może zostać udzielone tylko w następujących przypadkach:

- a) gdy żadna odmiana gatunku, którą odbiorca chce uzyskać, nie została zarejestrowana w bazie określonej w art. 48;
- b) gdy żaden dostawca, czyli podmiot gospodarczy sprzedający nasiona lub sadzeniaki ziemniaka innym podmiotom, nie jest w stanie dostarczyć nasion lub sadzeniaków ziemniaka przed zasiewami lub sadzeniem, pomimo złożenia zamówienia przez odbiorcę w stosownym czasie;
- c) w przypadku, gdy odmiana, którą odbiorca chce nabyć, nie została zarejestrowana w bazie, o której mowa w art. 48, i jest on w stanie udowodnić, że żadna zarejestrowana odmiana alternatywna tego samego gatunku nie jest odpowiednia i że udzielenie zezwolenia ma duże znaczenie dla jego produkcji;
- d) w przypadku, gdy uzasadnione jest stosowanie ich do badań, prób polowych wykonywanych na niewielką skalę lub w celu zachowania odmian, po udzieleniu zgody przez właściwy organ państwa członkowskiego.

Można wyodrębnić następujące kategorie dostępności ekologicznego materiału siewnego.

Gatunki, dla których ekologicznie wyprodukowane nasiona lub sadzeniaki ziemniaka są dostępne w wystarczającej ilości i dla znacznej liczby odmian we wszystkich częściach wspólnoty - w związku z czym pozwolenia na odstępstwa nie powinny być wydawane - są określone w tak zwanym Załączniku X. W przypadku innych gatunków odstępstwa są przyznawane tylko indywidualnym odbiorcom na jeden sezon, a organ odpowiedzialny za wydawanie zgód na odstępstwa, rejestruje dopuszczone w ramach odstępstw ilości nasion lub sadzeniaków ziemniaka. Właściwy organ państwa członkowskiego może udzielić ogólnego zezwolenia, ważnego dla wszystkich odbiorców jeżeli w wykazie ekologicznego materiału siewnego nie ma dostępnych nasion danego gatunku.

RYSUNEK 1. Model funkcjonowania procedury wydawania pozwoleń na odstępstwa od warunków produkcji ekologicznej polegające na stosowaniu niezaprawianego konwencjonalnego materiału siewnego. Kategoria I obejmuje przypadki braku zgody na odstępstwo, kategoria II dotyczy odstępstwa indywidualnego, natomiast kategoria III odstępstwa ogólne. Grupy ekspertów (patrz 1.6) przypisują każdy gatunek lub podgatunek rośliny uprawnej do jednej z trzech wymienionych kategorii, w zależności od aktualnej dostępności ekologicznego materiału siewnego oraz dostosowania odmiany do lokalnych warunków i rolnictwa ekologicznego (Patrz 1.1.4). Firmy nasienne umieszczają w wykazie ekologicznego materiału siewnego swoją ofertę nasion (patrz Część 2), ogólnie dostępną dla rolników. Model ten opiera się na rozporządzeniu UE 834/2007 i 889/2008, obowiązującym do 1 stycznia 2021 r., kiedy zostaną one zastąpione nowym rozporządzeniem UE 2018/848. Może to spowodować likwidację kategorii III.

1.3 Załącznik Krajowy

Do tej pory nie można było umieścić w Załączniku X żadnego gatunku lub odmiany, dla których dostępna była na terenie UE wystarczająca ilość ekologicznych nasion lub wegetatywnego materiału nasadzeniowego. W związku z tym niektóre państwa (Holandia, Francja, Niemcy, Luksemburg, Szwecja, Belgia i Szwajcaria) opracowały i wdrożyły tzw. Załącznik Krajowy, który wskazuje gatunki lub podgatunki, dla których na ich terytorium dostępna jest wystarczająca ilość ekologicznych nasion lub wegetatywnego materiału nasadzeniowego, i w konsekwencji nie są wydawane dla nich pozwolenia na odstępstwa. W tych państwach rośliny uprawne podzielone są na trzy kate-

gorie w odniesieniu do stosowanego systemu odstępstw: (I) brak odstępstw odpowiadający Załącznikowi Krajowemu, (II) odstępstwo indywidualne oraz (III) odstępstwo grupowe (rys. 1).

W krajach w których funkcjonuje Załącznik Krajowy, należy zdefiniować jasne kryteria klasyfikacji. Zadanie to zwykle wykonuje jedna lub kilka grup ekspertów, którzy również uczestniczą w samej corocznej procedurze klasyfikacji (rys. 1). Wielodyscyplinarny skład grup ekspertów zapewnia uwzględnienie wiedzy i doświadczenia wszystkich zainteresowanych stron (patrz rozdział 1.6). Aby ustalić, które gatunki/podgatunki można włączyć do Załącznika Krajowego (Kategoria I), należy rozważyć następujące kwestie:

- Czy dostępne są nasiona ekologiczne dla najczęściej wykorzystywanych przez rolników odmian?
- Czy asortyment materiału siewnego jest wystarczający pod względem ilości i zróżnicowania dostosowany do typu gleby, regionu, pór roku i sytuacji na rynku?
- Jeśli asortyment nie jest wystarczający dla danego gatunku, czy gatunek ten można podzielić na podgatunki?
- Czy najczęściej wykorzystywane odmiany w przypadku ich braku można zastąpić innymi równoważnymi odmianami?
- Czy liczba producentów ekologicznego materiału siewnego jest wystarczająco duża, aby uniknąć negatywnych skutków braku konkurencji?

Głównymi narzędziami do podejmowania świadomych decyzji są:

- Wykazy ekologicznego materiału siewnego, będące głównym źródłem informacji o dostępnych dla producentów gatunkach i odmianach roślin uprawnych. Ponadto przedstawiciele firm nasiennych wchodzących w skład grup ekspertów dostarczają

Holenderski Załącznik Krajowy³

Biorąc pod uwagę silną pozycję sektora nasiennego w Holandii, jego rząd podjął w 2003 r. decyzję o opracowaniu własnego Załącznika Krajowego - wykazu gatunków i podgatunków, dla których dostępna jest wystarczająca ilość ekologicznego materiału siewnego i dla których nie będą przyznawane odstępstwa. Instytut Louisa Bolka razem z rolnikami i producentami materiału siewnego opracował kryteria, które gatunki i podgatunki można umieścić w Załączniku Krajowym. W 2003 r. utworzono grupy ekspertów (patrz rozdział 1.6), a od 2004 r. obowiązuje w Holandii pierwszy Załącznik Krajowy. Od tego czasu na bazie stworzonego systemu udało się stopniowo zwiększyć produkcję i wykorzystanie ekologicznego materiału siewnego.

TABELA 1. Wyciąg z holenderskiego wykazu ekologicznego materiału siewnego z 2016 r. dla kilku gatunków i podgatunków roślin, w podziale na trzy kategorie odstępstw od warunków produkcji ekologicznej polegających na stosowaniu niezaprawianego konwencjonalnego materiału siewnego

Kategoria I lub Załącznik Krajowy	Kategoria II	Kategoria III
Wystarczająca ilość ekologicznego materiału siewnego z asortymentu dostępnych odmian	Niewystarczająca ilość ekologicznego materiału siewnego z ograniczoną liczbą dostępnych odmian	Brak ekologicznego materiału siewnego
Bez odstępstw	Możliwe indywidualne odstępstwo	Ogólne odstępstwo
Pszenica orkisz, Pszenica jara, Jęczmień jary, Pszenżyto ozime	Gryka, Owies, Żyto ozime	Pszenica twarda, Żyto jare, Pszenżyto jare, Jęczmień ozimy, Sorgo

Lista prognostyczna

We francuskim systemie klasyfikacji ekologicznego materiału siewnego w odniesieniu do odstępstw istnieje czwarta kategoria; tak zwana lista prognostyczna. W jej przypadku grupy ekspertów określają ewentualne gatunki i podgatunki, które zostaną dodane do Załącznika Krajowego w ciągu najbliższych 2-3 lat. Lista taka pozwala na prognozowanie sytuacji na rynku ekologicznych nasion, dając firmom nasiennym zachętę do zwiększenia produkcji materiału siewnego określonych gatunków i odmian, a rolnikom do testowania nowych odmian. Rolnicy powinni jednak pamiętać o tym, żeby przekonująco uzasadnić jednostce certyfikującej potrzebę zastosowania konwencjonalnego materiału siewnego z listy prognostycznej.

³ Przegląd gatunków i podgatunków w Europie z kategorii I znajduje się w broszurze LIVESEED: „Stan ekologicznego materiału siewnego w Europie” https://www.liveseed.eu/wp-content/uploads/2019/12/FNL-FNL-Web-InteractiveNOV19-Booklet2-LIVESEED_web.pdf

informacji o nowych odmianach, które mogą być dostępne w kolejnym sezonie wegetacyjnym

- Wykaz przyznanych do tej pory odstępstw, wraz z podaną ilością materiału siewnego dla poszczególnych odmian. Wykaz ten zawiera informacje o odmianach, których wciąż brakuje w asortymencie ekologicznego materiału siewnego.

W podejściu etapowym w celu pełnego zaspokojenia zapotrzebowania na ekologiczny materiał siewny gatunki można rozdzielać na podgatunki/podgrupy zgodnie z rodzajem (np. pomidory odmiany Bawole serce lub koktajlowe), sezonem (np. pszenica jara lub ozima), typem produkcji (pod osłonami lub w uprawie polowej) lub segmentem rynku (np. na rynek świeży lub na przetwórstwo). Na przykład, w Holandii fasolka szparagowa na świeży rynek znajduje się w kategorii I, podczas gdy fasolka szparagowa na przetwórstwo znajduje się w kategorii II. W celu zapewnienia większej liczby gatunków wymienionych w kategorii I, ważna jest również pewna elastyczność polegająca na tymczasowym przeklasyfikowaniu przez właściwy organ gatunku z kategorii I do kategorii II, na przykład, w przypadku nieoczekiwanego niedoboru ekologicznego materiału siewnego (z powodu silnej suszy lub dużej presji ze strony szkodników lub/i patogenów, a odporne na nie odmiany nie są jeszcze dostępne jako ekologiczne).

1.4 Odmiany równoważne

W przypadku gatunków roślin uprawnych z kategorii II rolnicy ekologiczni mogą wnioskować o indywidualne odstępstwo, ale muszą udowodnić, że nasiona ekologiczne nie są dostępne przed siewem w aktualnym wykazie materiału siewnego, nasion i wegetatywnego materiału nasadzeniowego wyprodukowanego metodami ekologicznymi.

Ponieważ ekologiczny materiał siewny jest zwykle droższy niż konwencjonalny, niektórzy rolnicy próbują unikać stosowania materiału siewnego odmian znajdujących się w wykazie, wnioskując o inne, podobne odmiany, niedostępne jako ekologiczne. Aby zapobiec temu, pomocne mogą być tak zwane listy odmian równoważnych, na podstawie których można odrzucić wniosek o odstępstwo, jeśli dostępne są nasiona ekologiczne o równoważnych cechach w stosunku do gatunku/odmiany, o którą wnioskuje producent. Warunkiem koniecznym do wdrożenia tego narzędzia jest przetestowanie odmian, wymienionych na liście odmian równoważnych, w danym regionie, najlepiej w warunkach ekologicznych, oraz że osoba, rozpatrująca wniosek o odstępstwo, ma wiedzę na temat wartości i cech danych odmian.

Przykład Danii

W Danii grupy ekspertów oceniają wszystkie odmiany (z wyjątkiem wegetatywnego materiału nasadzeniowego), wymienione w wykazie materiału siewnego wyprodukowanego metodami ekologicznymi pod kątem ich przydatności do produkcji ekologicznej w warunkach klimatycznych Danii. W pierwszym kroku eksperci sprawdzają czy dana odmiana została przetestowana w takich lub porównywalnych warunkach klimatycznych. Jeśli odmiana wykazuje podatność na choroby lub inne niekorzystne cechy, zostanie sklasyfikowana jako nieodpowiednia dla warunków ekologicznych (np. jeśli jakaś odmiana pszenicy ma wysoką wydajność w warunkach konwencjonalnych, ale jest podatna na żółtą rdzę, nie zostanie określona jako przydatna). Wyniki z ekologicznych i konwencjonalnych doświadczeń odmianowych większości roślin uprawnych są udostępniane w wykazie⁴ zaraz po zbiorach. Wykaz ten jest powszechnie wykorzystywany przez rolników, doradców, firmy nasienne itp., a dane w nim zawarte są również publikowane w raporcie rocznym.

Wniosek o odstępstwo może być odrzucony przez grupę ekspertów w przypadkach, w których dostępne są nasiona ekologiczne równoważnych odmian. Dzięki temu liczba odstępstw dla gatunków/odmian, dla których istnieje wystarczająca ilość ekologicznych nasion, np. zbóż, roślin strączkowych, traw czy koniczyny może być zdecydowanie ograniczona.

⁴ <https://sortinfo.dk/oversigt.asp?Sprog=uk>

1.5 Wegetatywny materiał nasadzeniowy

Produkcja i stosowanie wegetatywnego materiału nasadzeniowego stanowi szczególne wyzwanie. W przeciwieństwie do większości materiału siewnego, wegetatywny materiał nasadzeniowy nie może być długo przechowywany. Na przykład, sadzonki ziemniaka, sadzonki drzew owocowych, truskawek muszą zostać sprzedane i posadzone wkrótce po ich wyprodukowaniu/zebraniu. Dlatego wegetatywny materiał nasadzeniowy jest często produkowany na podstawie przedsprzedaży, tak

aby szkółki lub firmy nasienne dokładnie wiedziały, ile drzew, roślin lub sadzonek ziemniaka mają wyprodukować.

W niektórych państwach UE ustalono szczegółowe zasady, które nakładają na rolników ekologicznych obowiązek wcześniejszego zamawiania wegetatywnego materiału nasadzeniowego. Celem tych środków jest zwiększenie produkcji i wykorzystania ekologicznego wegetatywnego materiału nasadzeniowego.

Produkcja materiału nasadzeniowego ziemniaka w Holandii

W Holandii sadzonki ziemniaka znajdują się w Załączniku Krajowym od 2004 r. Oznacza to, że rolnicy ekologiczni nie otrzymują zgody na odstępstwo, chyba że na rynku wystąpi nagły niedobór sadzonek ziemniaka, a cały asortyment ekologiczny zostanie wyprzedany. Kiedy wprowadzono tę zasadę, niektórzy rolnicy próbowali ominąć obowiązek stosowania ekologicznych sadzonek ziemniaka, opóźniając swoje zamówienia na koniec okresu sadzenia. Do tego czasu producenci ekologicznych sadzonek ziemniaków wyprzedawali już swoje zapasy na rynku, w związku z czym rolnicy składający w tym czasie wnioski otrzymywali zgody na odstępstwo. Aby uniknąć tego nadużycia, wprowadzono tzw. „zasadę lutową”, zgodnie z którą producenci ekologicznych ziemniaków w Holandii są zobowiązani do zamawiania sadzonek przed dniem 1 lutego. Jeżeli zamówią sadzonki po tej dacie, działają na własne ryzyko: jeśli wszystkie ekologiczne sadzonki zostaną wyprzedane, nie uzyskają zgody na odstępstwo i nie będą mogli w danym roku uzyskać certyfikatu na ekologiczne ziemniaki. Ta zasada w praktyce działa bardzo dobrze: wszystkie ekologiczne sadzonki ziemniaka, produkowane przez firmy nasienne, są sprzedawane rolnikom ekologicznym.

Drzewka owocowe

Producenci ekologicznych sadzonek drzew owocowych są w stanie dostarczyć w odpowiednim czasie większość swojego materiału pod warunkiem, że otrzymają zamówienia z odpowiednim wyprzedzeniem. Na przykład, w Niemczech FÖKO (organizacja, skupiająca 180 producentów ekologicznych owoców) zaproponowała i wdrożyła specjalne zasady dla sadzonek jabłoni, gruszy, pigwy i gruszy chińskiej (nashi), które stały się obowiązkowe we wszystkich landach Niemiec od 2018 r. Zgodnie z tymi zasadami rolnicy są zobowiązani do zamówienia sadzonek drzew z minimalnym wyprzedzeniem 12 miesięcy przed sadzeniem. Opracowano również minimalne kryteria jakości oraz wykaz równoważnych odmian i klonów. Jeśli konkretna odmiana (np. odmiana jabłoni Topaz) nie jest dostępna, należy zastosować równoważny jej klon (np. Czerwony Topaz). Podobne zasady obowiązują w Południowym Tyrolu (Włochy) i w Holandii.

1.6 Grupy ekspertów

Członkowie grup ekspertów ds. ekologicznego materiału siewnego są często bezpośrednio zaangażowani w łańcuch dostaw ekologicznych nasion. Grupy te doradzają właściwemu organowi państwowemu odpowiedzialnemu za wdrażanie zapisów rozporządzeń dotyczących ekologicznego materiału siewnego. Ustanowienie eksperckiej grupy doradczej nie jest obowiązkowe, zgodnie z rozporządzeniem 834/2007. Zaangażowanie różnych podmiotów w proces wdrażania zapisów rozporządzeń może ułatwić szerszą ich akceptację i przyspieszyć ten proces. Zasadniczo pożądane jest, aby wszyscy najważniejsi interesariusze sektora ekologicznego nasiennictwa (w tym rolnicy ekologiczni) byli reprezentowani w tej grupie. Do dziś nie ma wspólnych zasad, ani wytycznych, dotyczących tego, jak należy tworzyć i organizować grupy ekspertów ds. ekologicznego materiału siewnego, dlatego też różnią się one w poszczególnych krajach. Obecnie grupy ekspertów funkcjonują w Austrii, Belgii, Francji, Niemczech, Łotwie, Danii, Holandii, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Szwajcarii i we Włoszech. W każdym kraju może istnieć więcej, niż jedna grupa ekspertów, skupiająca się na odmiennych kategoriach upraw: na przykład na roślinach ogrodniczych lub na roślinach uprawy polowej różniących się istotnie pod względem agrotechniki, rozmnażania nasion czy kanałów sprzedaży. Na przykład, w Szwecji istnieją cztery grupy ekspertów, tj.: od roślin strączkowych, zbóż, warzyw i ziemniaka. Dla krajów, które dopiero planują stworzyć grupę ekspertów ds. ekologicznego materiału siewnego, jedna taka grupa, odpowiedzialna za wszystkie uprawy, jest dobrym punktem wyjścia. Taka sytuacja miała miejsce na Łotwie.

1.6.1 Zadania grup ekspertów

Najważniejszym zadaniem grup ekspertów ds. ekologicznego materiału siewnego jest wydawanie zaleceń, dotyczących klasyfikacji upraw w poszczególnych kategoriach odstępstw. Zalecenia te opierają się na dostępności nasion w krajowym wykazie materiału siewnego, wiedzy eksperckiej i wewnętrznych dyskusjach w grupie. Rolnicy lub przedstawiciele rolników powinni być włączeni do grup ekspertów, aby zapewnić, że ekologiczny materiał siewny dla upraw kategorii I (bez odstępstw) jest adekwatny do zapotrzebowania rynku i że dostępne odmiany odpowiadają potrzebom rolników. Grupy ekspertów dyskutują o tym, jak zwiększyć produkcję i wykorzystanie nasion ekologicznych i, w razie potrzeby, analizują bliżej pojedyncze gatunki i przyznane w ich ramach odstępstwa.

Zmiana kategoryzacji z odstępstwa ogólnego na indywidualne lub na kategorię bez odstępstw (kategoria I) może zwiększyć zapotrzebowanie na ekologiczny materiał siewny. Ta zmiana kategorii może wynikać z negocjacji między różnymi zainteresowanymi stronami, które mają miejsce w grupie ekspertów. W rezultacie dostawcy nasion ekologicznych zobowiązują się do produkcji większej ich ilości, a rolnicy/producenti zgadzają się na wykorzystanie wyprodukowanych w większej ilości nasion ekologicznych. Właściwy organ, we współpracy z jednostkami certyfikującymi i administratorem wykazu materiału ekologicznego, wdraża niezbędne działania (np. przygotowuje listę gatunków/odmian nieobjętych odstępstwem lub ustanawia specjalne zasady odstępstw). Ważnym jest, aby zalecenia grup ekspertów były skutecznie wdrażane przez władze państwowe, aby uniknąć sytuacji utraty motywacji do pracy przez członków grup ekspertów.

Przykłady organizacji grup ekspertów

W Holandii grupy ekspertów są finansowane przez właściwy organ, ale mają niezależnego przewodniczącego. Raport dla właściwego organu podsumowuje zalecenia grup i wskazuje jak należy je dalej wdrażać. W innych krajach grupy ekspertów są prowadzone przez właściwy organ państwowy. W przypadkach, gdy w grupie obecny jest więcej niż jeden przedstawiciel jednostki certyfikującej (a czasami więcej niż jeden przedstawiciel organu państwowego), w celu zapewnienia odpowiedniej ich reprezentacji w grupie przyjmują one zasadę rotacyjnego przewodniczącego. Na przykład, w Niemczech gdzie istnieje 16 organów regionalnych i ponad 20 jednostek certyfikujących grupy ekspertów ds. materiału siewnego są reprezentowane tylko przez jednego przedstawiciela organu państwowego i jednego przedstawiciela jednostki certyfikującej nominowanych przez reprezentantów pozostałych organów i jednostek. Jednak, aby zapewnić, że system ten jest w pełni reprezentatywny, kluczowym jest, aby pozostałe organy były zaangażowane w dyskusje toczące się w grupach ekspertów. W odniesieniu do produkcji materiału siewnego ważne jest, aby grupa ekspertów obejmowała jak najwięcej dostawców i producentów i jak najszerszy katalog upraw.

TABELA 2. Profil i aktywność różnych podgrup w ramach grup ekspertów .

Podgrupa grupy ekspertów	Profil	Wkład w grupę ekspertów
Władze krajowe i regionalne	Regulacje prawne dotyczące ekologicznego materiału siewnego	Konsultacje na temat wdrażania zapisów rozporządzeń unijnych i krajowych w zakresie ekologicznego nasieennictwa
Jednostka certyfikująca	Wymagania dotyczące kontroli eko-rolniczej	Opracowanie procedury dotyczącej wydawania pozwoleń na odstępstwa
Administrator wykazu ekologicznego materiału siewnego	Zarządzanie wykazem ekologicznego materiału siewnego	Poprawa funkcjonalności i jakości wykazu ekologicznego materiału siewnego
Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa	Wymagania dotyczące kwalifikacji materiału siewnego	Uwzględnienie problematyki jakości i zdrowotności materiału siewnego
Producenci materiału siewnego	Produkcja i sprzedaż materiału siewnego	Zwiększenie podaży i pobudzenie popytu na ekologiczny materiał siewny. Zmniejszenie ryzyka związanego z produkcją nasion ekologicznych
Doradca rolniczy / Przedstawiciel rolnika	Doradztwo odmianowe	Wiedza na temat odmian dostosowanych do warunków uprawy ekologicznej
Stowarzyszenie rolników	Produkcja ekologiczna	Informowanie członków grupy ekspertów o popycie na ekologiczny materiał siewny
Organizacja pozarządowa	Zastosowanie tradycyjnych / lokalnych odmian w rolnictwie ekologicznym	Promowanie agrobioróżnorodności w sektorze ekologicznego nasieennictwa
Instytuty naukowe	Testowanie oceny odmian	Promowanie ekologicznej uprawy i hodowli roślin

Część II

- Krajowe wykazy ekologicznego materiału siewnego

Rozporządzenie Rady (EWG) 2092/91, które weszło w życie 1 stycznia 1992 roku, wprowadziło obowiązek stosowania ekologicznego materiału siewnego (jeśli jest dostępny) dla rolników ekologicznych w całej UE. Wdrożenie rozporządzenia różniło się jednak w poszczególnych państwach członkowskich, ponieważ pojęcie "dostępny" nie zostało zdefiniowane w rozporządzeniu. Dopiero nowe rozporządzenie UE nr 1452/2003, które weszło w życie 1 stycznia 2004 r., zdefiniowało kwestię "dostępności ekologicznego materiału siewnego". Ponadto zakazano stosowania nasion, poddanych obróbce chemicznej, obowiązkowe stało się również ustanowienie krajowego wykazu ekologicznych nasion i sadzeniaków ziemiaka, znajdujących się na rynku w danym państwie członkowskim oraz ustanowiono procedurę zezwalania na stosowanie nasion nieekologicznych, jeżeli nie są dostępne ekologiczne. Rozporządzenie UE nr 834/2007 zastąpiło poprzednie przepisy, natomiast art. 48 rozporządzenia UE nr 889/2008 szcze-

gółowo określił wymogi, dotyczące państwowych baz danych (wykazów) ekologicznego materiału siewnego. Każdy ekologiczny materiał siewny, który nie został wpisany do państwowego wykazu materiału siewnego zostanie uznany za "nieдоступny", a na podstawie tej "nieдоступności" będą mogły zostać przyznane odstępstwa, pozwalające na wykorzystanie niezaprawianego konwencjonalnego materiału siewnego. Jeśli w państwowych wykazach nie ma żadnej oferty nasion lub jest ich bardzo niewiele odstępstwa od warunków produkcji ekologicznej polegające na stosowaniu niezaprawianego konwencjonalnego materiału siewnego przyznawane są dość często. Umieszczenie wszystkich dostępnych ekologicznych nasion w państwowych wykazach jest zatem pierwszym krokiem w kierunku ograniczenia liczby odstępstw, ponieważ wykazy te stanowią podstawę do nieudzielenia zgody na stosowanie nasion nieekologicznych.

2.1 Umieszczenie ofert ekologicznego materiału siewnego w krajowych wykazach

W Europie istnieją obecnie takie 2 podejścia do organizacji wykazu ekologicznego materiału siewnego. W pierwszym podejściu dostawcy ekologicznych nasion zgłaszają swoją ofertę do administratora wykazu (np. w Austrii, Hiszpanii, na Łotwie), który jest głównym jej zarządcą odpowiedzialnym za dokładność wpisów i ich regularną aktualizację. Zadanie to może być realizowane bezpośrednio przez właściwe organy państwowe lub przekazane organizacji prywatnej (na przykład w Grecji, Holandii, Hiszpanii i Bułgarii). Zaletą tej metody jest z reguły duża dokładność wprowadzanych do wykazu ofert nasion ekologicznych, ale jej wadą jest duża pracochłonność i w rezultacie powolna aktualizacja. W związku z tym oferty nasion ekologicznych, którymi są zainteresowani rolnicy, mogą być dość często nieaktualne. Drugim podejściem jest zapewnienie dostawcom nasion bezpośredniego dostępu do wykazu i możliwości aktualizacji własnych ofert poprzez ich prywatne konto (np. w Niemczech, Szwajcarii, Belgii, Szwecji i Portugalii). Główną zaletą tego podejścia jest to, że dostawca nasion może aktualizować ofertę zgodnie z bieżącym stanem posiadanego materiału siewnego. Dostawca materiału siewnego zapewnia, poprzez umowę z administratorem wykazu, że wymogi w zakresie obrotu nasionami ekologicznymi są spełnione.

2.2 Zadania i funkcjonowanie krajowych wykazów ekologicznego materiału siewnego

Istnieje niewiele zapisów prawnych regulujących funkcjonowanie państwowych baz danych (wykazów) ekologicznego materiału siewnego. Teoretycznie zwykła lista (np. w pliku pdf) jest zgodna z obowiązującym rozporządzeniem ekologicznym (UE 889/2008, art. 51). Preferowane są jednak w pełni skomputeryzowane bazy danych (wykazy), ponieważ mogą być one łatwiej i częściej aktualizowane, oferując także wiele dodatkowych funkcji, np. dostęp do historii pozwala rolnikom, jednostkom certyfikującym, dostawcom nasion i innym zainteresowanym stronom prześledzić, która odmiana była dostępna i przez kogo była oferowana (funkcja dostępna np. w Niemczech). Inna funkcjonalność polegająca na powiadomieniu o aktywności automatycznie generuje wiadomość e-mail, w celu przypomnienia dostawcom nasion, aby zaktualizowali swoje oferty, jeśli nie byli aktywni przez określony czas (np. 14 dni). Narzędzie wyszukiwania pozwala użytkownikom / rolnikom łatwo znaleźć dane kontaktowe i dostępne oferty konkretnego dostawcy nasion (funkcja dostępna np. w Belgii). Funkcja zaznaczenia pozwala rolnikom otrzymywać aktualizacje, dotyczące wybranych upraw, np. o zaktualizowanych ofertach, zmianie kategorii itp., bezpośrednio z ich konta (funkcja dostępna np. w Holandii). Niektóre wykazy pozwalają na tworzenie podgrup w ramach jednego gatunku rośliny uprawnej w oparciu o formę rośliny (np. jara lub ozima) lub kanał sprzedaży (np. przetwórstwo, rynek świeży). Dzięki tej funkcji możliwe jest wdrożenie dokładniejszej klasyfikacji grup upraw w różnych kategoriach odstępstw, tak jak to opisano wcześniej. Niektóre wykazy mogą zawierać dodatkowe informacje o odmianach lub partiach nasion, takie jak metoda hodowli (ekologiczna, konwencjonalna), jakość nasion lub przydatność odmiany do uprawy w poszczególnych regionach lub szczegółowe zalecenia agrotechniczne. Na przykład, krajowy wykaz materiału siewnego w Danii sygnalizuje, czy

dane odmiany zostały przetestowane pod kątem ich przydatności do uprawy w tym kraju. Jeśli odmiana nie jest odpowiednia, dostawca jest proszony o jej usunięcie z wykazu. Inną bardzo ważną funkcjonalnością jest możliwość ubiegania się o odstępstwo i jego rozpatrywanie za pośrednictwem wykazu. Umożliwia to rolnikom złożenie wniosku o pozwolenie na odstępstwo bezpośrednio w wykazie, a organ kontrolny otrzymuje wszystkie informacje online niezbędne do pozytywnego lub negatywnego rozpatrzenia wniosku. Zebrane dane można zestawić w celu opracowania rocznego raportu na temat przyznaných odstępstw na potrzeby Komisji Europejskiej (odbywa się tak w Niemczech⁵). Proces ten jest bardzo wydajny i ułatwia efektywne funkcjonowanie i wykorzystanie wykazu ekologicznego materiału siewnego przez rolników i organy kontrolne.

2.3 Węzłowa baza danych UE

Zapotrzebowanie na ekologiczny materiał siewny w danym kraju można lepiej pokryć, jeśli weźmie się również pod uwagę dostawców nasion z krajów sąsiednich funkcjonujących w podobnych warunkach pedoklimatycznych. Ma to szczególne znaczenie tam gdzie podaż ekologicznego materiału siewnego jest bardzo ograniczo-

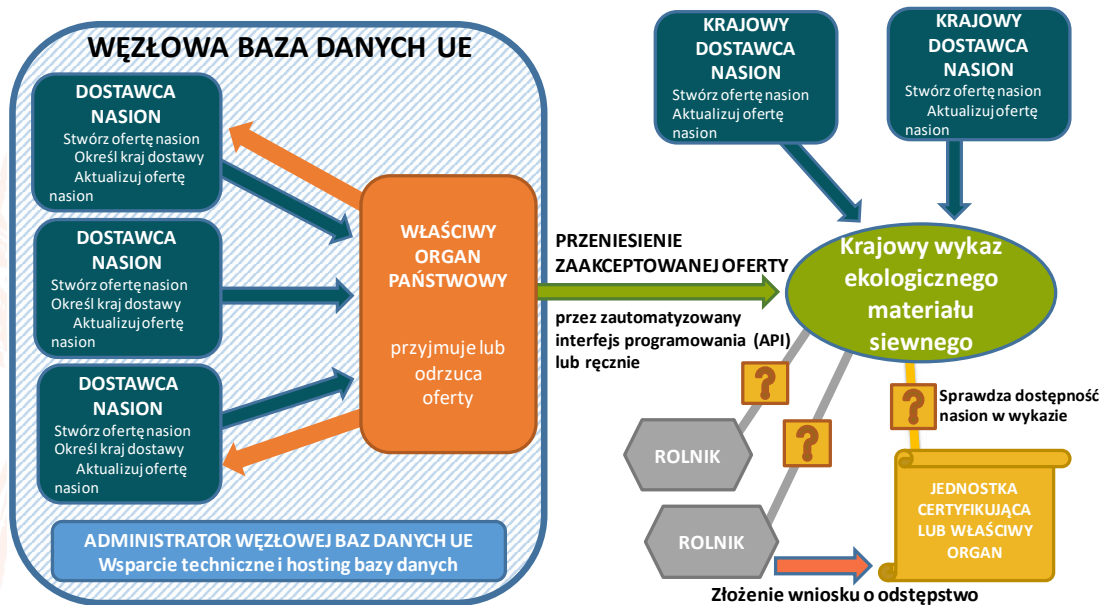
na, podczas gdy w innych miejscach podaż przewyższa popyt. Ponadto istnieją międzynarodowi dostawcy ekologicznych nasion, oferujący szeroki zakres odmian, które potencjalnie mogłyby być uprawiane w kilku krajach europejskich. Na dzień dzisiejszy dostawcy materiału siewnego muszą wprowadzać i aktualizować ilości nasion ekologicznych, które udostępniają w każdym kraju, w odpowiednich krajowych wykazach materiału siewnego (co może również oznaczać w różnych językach). Jeśli potencjalny popyt na ekologiczny materiał siewny w danym kraju jest mały, firmy nie są zainteresowane wprowadzaniem do wykazów swoich ofert. Ponadto niektóre państwa członkowskie zezwalają na umieszczanie ofert materiału siewnego w swoich wykazach tylko wtedy, gdy dostawca nasion jest zarejestrowany w danym kraju. Ogranicza to dodatkowo dostępność nasion ekologicznych.

W celu poprawy tej sytuacji, w ramach projektu LIVESEED opracowano wspólną europejską węzłową bazę danych, która może znacznie zmniejszyć obciążenia administracyjne dla dostawców nasion ekologicznych i zapewnić międzynarodowym firmom nasiennym dostęp do krajowych baz danych (wykazów) ekologicznego materiału siewnego za pośrednictwem jednego wspólnego portalu.

5. Ta funkcja jest oferowana przez specjalną aplikację bazy danych nasion ekologicznych www.organicXseeds.com

Pomogłoby to również stworzyć równe warunki funkcjonowania na rynku ekologicznego materiału siewnego i zwiększyć przejrzystość ofert nasion ekologicznych w UE. Dostawca nasion będzie mógł wprowadzić swoją ofertę do europejskiej węzłowej bazy danych, a następnie wybrać państwa, w których warunki mogą pozwalać na efektywną uprawę danej odmiany i w których można je sprzedawać po satysfakcjonującej cenie. Informacja ta zostanie przesłana do krajowego wykazu bezpośrednio przez interfejs aplikacji (API) lub plikiem (ryc. 2). Od-

powiednie organy władzy krajowej mogą następnie zdecydować, czy akceptują propozycje dodane przez dostawców materiału siewnego, ponieważ system odstępstw oparty jest na wykazach ekologicznego materiału siewnego danego kraju. W przypadku, gdy organ państwowy nie zaakceptuje oferty nasion ekologicznych, wtedy informuje o tym dostawcę i uzasadnia swoją decyzję. Można również poprosić dostawcę nasion o przedstawienie dowodów, że oferowana odmiana jest odpowiednia do warunków pedoklimatycznych w danym kraju.

RYSUNEK 2. Schemat węzłowej bazy danych UE w relacji do krajowych wykazów ekologicznego materiału siewnego. Niebieskie strzałki wskazują oferty nasion przesłane przez dostawcę; pomarańczowe oferty odrzucone przez właściwy organ; zielone oferty zaakceptowane przez właściwy organ i przekazane do odpowiednich krajowych baz danych (wykazów) (za pośrednictwem interfejsu API, lub ręcznie). Rolnicy i jednostki certyfikujące mogą sprawdzić dostępność ekologicznego materiału siewnego w krajowych wykazach. Jeśli nie są dostępne odpowiednie nasiona ekologiczne, rolnicy mogą złożyć wniosek o odstępstwo, polegający na stosowaniu konwencjonalnych, niezaprawianych nasion.

Część III

- Alternatywne źródła ekologicznego materiału siewnego

Rolnictwo ekologiczne ze swej natury wymaga znacznie szerszego spektrum odmian w porównaniu do rolnictwa konwencjonalnego. Jest to szczególnie istotne w przypadku obszarów marginalnych (wiele takich znajduje się np. w basenie Morza Śródziemnego), charakteryzujących się trudnymi warunkami klimatyczno-glebowymi do prowadzenia produkcji rolniczej. Wykorzystanie alternatywnych źródeł materiału siewnego może być strategią zwiększenia poziomu agrobioróżnorodności, poszerzenia ogólnej dostępności i wykorzystania nasion ekologicznych oraz zdywersyfikowania kanałów sprzedaży (np. rynek lokalny, Rolnictwo Wspierane przez Społeczność (RWS)). Jest to szczególnie istotne w tych krajach, gdzie ekologiczna produkcja nasion nie jest wystarczająco dobrze rozwinięta lub finansowo opłacalna dla firm nasiennych, lub gdy rolnicy poszukują odmian o bardzo specyficznych cechach.

3.1 Tradycyjne odmiany i własny materiał siewny

Odmiany tradycyjne lub lokalne to odmiany uzyskane przez rolników w określonych regionach przed wprowadzeniem komercyjnej hodowli roślin i zasad ochrony odmian. Odmiany tradycyjne są silnie powiązane z lokalnymi praktykami rolniczymi, a także mają pewne znaczenie społeczne. Rolnicy ekologiczni mogą wysiewać własny materiał siewny różnych odmian, które uprawiają, z wyjątkiem tzw. odmian chronionych (szczegółowe informacje znajdują się w przepisach UE 2100/94 i 1768/95). Szkolenia rolników w zakresie dobrych praktyk związanych z korzystaniem z własnego materiału siewnego są kluczowe dla zapewnienia odpowiedniej jakości materiału siewnego. Dostęp do tradycyjnych odmian jest możliwy poprzez:

- Banki genów - nie jest wymagana Standardowa umowa o transferze materiału (SMTA). Dostęp do materiału jest zwykle ograniczony do bardzo małych ilości nasion;
- Wspólnotowe Banki Nasion (CSB)⁶ - umożliwiają dostęp do lokalnych odmian, często w większych ilościach, niż banki genów;
- Sieci materiału siewnego - oparte na wymianie nasion i wiedzy między rolnikami.

⁶ <http://www.communityseedbanks.org/>

Przykład Grecji

Wielu greckich rolników ekologicznych zachowuje własne odmiany lub uzyskuje nasiona z sieci materiału siewnego i wspólnotowych banków nasion. Rolnicy greccy twierdzą, że nasiona ich tradycyjnych odmian lub niektóre współczesne odmiany, są najbardziej odpowiednie, ponieważ są lepiej dostosowane do warunków uprawy o niskich nakładach, a także są tańsze niż nasiona importowane. W celu wsparcia lokalnej agrobioróżnorodności, sieć AEGILOPS⁷ rozpoczęła w 2012 roku programy szkoleniowe dla rolników ekologicznych na temat rozmnażania materiału siewnego. Każdego roku odbywają się w poszczególnych regionach szkolenia we współpracy z lokalnymi władzami, skierowanymi do stowarzyszeń rolników, konsumentów i innych uczestników łańcucha żywnościowego i producentów nasion. Regionalne wspólnotowe banki nasion pracują nad oceną odmian razem z instytucjami badawczymi, uniwersytetami oraz innymi podmiotami łańcucha żywnościowego.

W ciągu 15 lat działalności sieci AEGILOPS niektóre cenne tradycyjne odmiany zostały ponownie wprowadzone do uprawy, a także dokonano nowych selekcji takich jak np.: „Limnos” (dawna odmiana pszenicy durum), „Sklipopetra” (dawna odmiana pszenicy chlebowej) oraz odmiana pszenicy „Kaploutzas”. Są one przykładami lokalnych odmian, które obecnie się uprawia na dużą skalę w północnej i środkowej Grecji. Inne (np. pszenica durum „Saritsam” z wyspy Lesbos i lokalna papryka „Mpachovitiki” z regionu Aridaia) zostały zgłoszone do rejestracji jako odmiany chronione⁸ w katalogu państwowym. Wkrótce zostanie udostępniony bazowy materiał siewny do późniejszej produkcji kwalifikowanego materiału ekologicznego (Kostas Koutis, Aegilops - Grecja).

7. <http://www.aegilops.gr/en/>

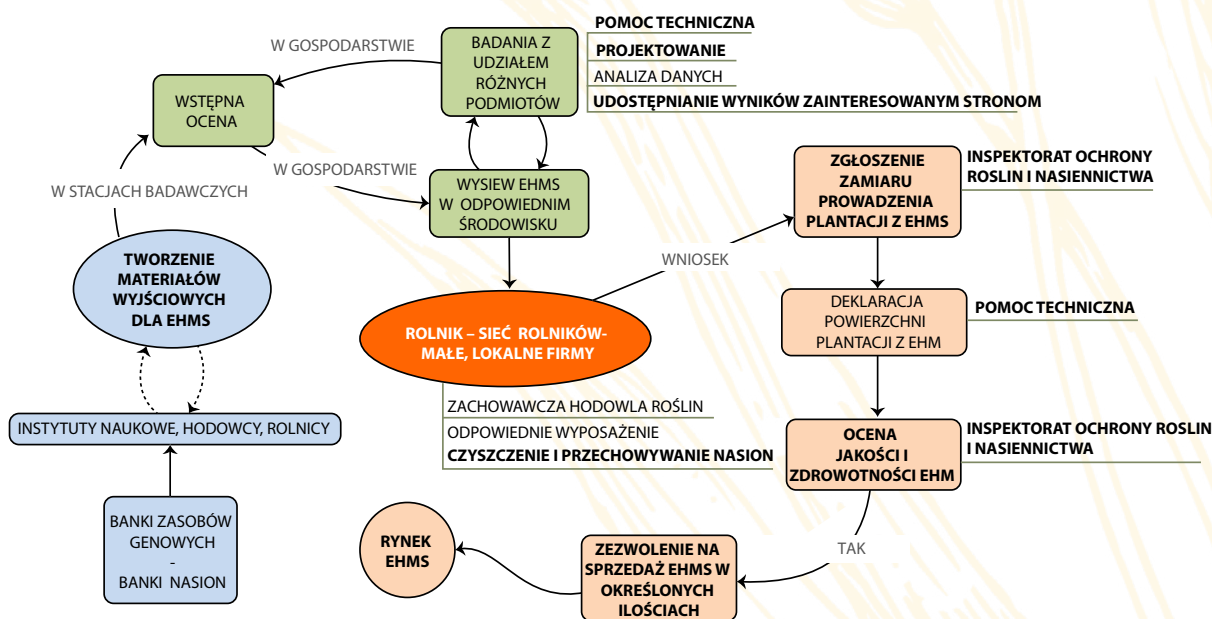
8. Pojęcie „odmian chronionych” istnieje w prawodawstwie UE od czasu uchwalenia dyrektywy UE 98/95, mającej zastosowanie do „odmian warzyw uprawianych tradycyjnie w niektórych regionach, zagrożonych erozją genetyczną i odmian o małym znaczeniu dla produkcji komercyjnej, ale odpowiednich w określonych warunkach”; ich rejestracja w katalogach odmian i obrót jest regulowany w kilku dyrektywach (EU Directives 2008/62; 2009/145; 2010/60).

3.2 Ekologiczny heterogeniczny materiał siewny

Heterogeniczny materiał siewny uzyskuje się poprzez skomplikowane krzyżowanie różnych linii rodzicielskich gatunków samozapylających lub przez uprawianie razem różnych odmian gatunków, zapylanych krzyżowo, a następnie akumulację pozytywnych cech poddanych selekcji naturalnej w kolejnych pokoleniach. Decyzją wykonawczą 2014/150 Komisja Europejska utworzyła drogę do eksperymentalnego wprowadzania do obrotu ekologicznego heterogenicznego materiału siewnego pszenicy, jęczmienia, owsa i kukurydzy do 31 grudnia 2018 r. Do tej pory w eksperymencie tym uczestniczyły Dania, Francja, Niemcy, Włochy, Holandia i Wielka Brytania. Decyzją wykonawczą 2018/1519⁹ Komisja przedłużyła eksperyment do lutego 2021 r., umożliwiając wszystkim

państwom członkowskim udział w rejestracji heterogenicznego materiału siewnego (termin składania nowych wniosków: grudzień 2019 r.)¹⁰. Przedłużenie to pozwoli połączyć bieżące doświadczenia w zakresie marketingu tego rodzaju materiału z przepisami nowego rozporządzenia ekologicznego, które powinno wejść w życie w styczniu 2021 r., umożliwiając na szerszą skalę stosowanie heterogenicznego materiału siewnego (OHM) w rolnictwie ekologicznym (rozporządzenie UE 848/2018, art. 13).

Marketing OHM w ramach nowego Rozporządzenia będzie podlegać szczegółowym rozporządzeniom wykonawczym Komisji Europejskiej. Bieżące doświadczenia, związane z marketingiem OHM w rolnictwie ekologicznym, które są przedmiotem analizy w ramach projektu LIVESEED, są kluczowe dla przedstawienia Komisji Europejskiej informacji o efektywnych modelach rejestracji, ocen, marketingu, identyfikacji i certyfikacji OHM.

EHMS – Ekologiczny, Heterogeniczny Materiał Siewny

RYСУNEK 3. Wdrożenie Decyzji wykonawczej 2014/150/UE w sprawie heterogenicznego materiału siewnego we Włoszech: instytuty badawcze (kolor niebieski) przygotowują materiał bazowy. Jest on przed rejestracją oceniany bezpośrednio w gospodarstwach (kolor zielony). W kolejnym kroku heterogeniczny materiał siewny jest namnażany i sprzedawany (kolor pomarańczowy) przez firmy nasienne lub rolników, posiadających licencję na produkcję materiału siewnego. Rejestracja heterogenicznego materiału, a następnie ocena jakości i zdrowotności nasion, są zgodne z procedurami, określonymi w przepisach unijnych i państwowych. Firmy / przedsiębiorstwa nasienne są najlepiej przygotowane do produkcji i marketingu heterogenicznego materiału siewnego, ponieważ dostosowują ją do konkretnych warunków.

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1540449970938&uri=CELEX:32014D0150>
¹⁰ https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2018/1519/oj

Wsparcie produkcji materiału siewnego odmian roślin dostosowanych do warunków rolnictwa ekologicznego

Materiał siewny to podstawa praktyki rolniczej, dlatego też od niego powinna się zaczynać produkcja ekologiczna. Obowiązek korzystania z ekologicznego materiału siewnego wynika z europejskich rozporządzeń dotyczących rolnictwa ekologicznego. Niezaprawiany konwencjonalny materiał siewny nadal jednak w różnym stopniu wykorzystywany jest w wielu krajach.

Dobór odmian dostosowanych do warunków rolnictwa ekologicznego jest niezbędny w celu pełnego wykorzystania potencjału tego rolnictwa. Wymagane są w stosunku do nich szczególnie takie cechy jak: odporność na choroby i szkodniki, konkurencyjność w stosunku do chwastów, a także efektywne wykorzystanie składników pokarmowych. Jednakże w programy ekologicznej hodowli roślin uprawnych i odmian inwestuje obecnie niewiele firm i organizacji, głównie z powodu niewielkich zwrotów z inwestycji.

Aby zwiększyć udział ekologicznego materiału siewnego, należy sprostać kilku wyzwaniom, którymi są:

- problemy natury technicznej związane z wytwarzaniem ekologicznego materiału siewnego;
- niedostateczna ilość programów ekologicznej hodowli roślin uprawnych i odmian;
- brak pełnej informacji o dostępności i popycie na ekologiczny materiał siewny;
- niespójne wdrażanie unijnych rozporządzeń ekologicznych.

Czym zajmuje się projekt LIVESEED?

Celem projektu LIVESEED jest poprawa przejrzystości i konkurencyjności sektora produkcji ekologicznego materiału siewnego i ekologicznej hodowli roślin oraz promowanie szerszego wykorzystania ekologicznego materiału siewnego.

Projekt LIVESEED zamierza:

- wspierać harmonijne wdrażanie rozporządzeń unijnych dotyczących ekologicznego materiału siewnego;
- rozwijać krajowe wykazy ekologicznego materiału siewnego na terenie całej Unii;
- ocenić uwarunkowania społeczno-ekonomiczne związane z produkcją i wykorzystaniem ekologicznego materiału siewnego;
- poprawić dostępność i jakość ekologicznego materiału siewnego;
- wypracować wytyczne dotyczące testowania i rejestracji odmian ekologicznych;
- rozwinąć nowoczesne metody hodowli roślin uprawnych w celu poszerzenia asortymentu odmian ekologicznych.

Badania obejmą rośliny strączkowe, warzywa, drzewa owocowe, zboża i rośliny paszowe, z uwzględnieniem specyfiki upraw w różnych krajach europejskich.

Pracujemy Razem

Projekt LIVESEED tworzy 36 partnerów oraz 14 powiązanych podmiotów z 18 krajów europejskich. W skład konsorcjum wchodzi instytucje naukowe, przedsiębiorstwa hodowlane i nasienne, stowarzyszenia ekologicznych rolników, przetwórców, sprzedawców, a także przedstawiciele władz.

Projekt LIVESEED to niepowtarzalna okazja na znaczący wzrost ilości i poprawę jakości ekologicznego materiału siewnego w Europie Centralnej i Wschodniej

Dóra Drexler,
ÖMKi

“

”

Koordinacja różnych inicjatyw w Europie jest istotna dla popularyzacji produkcji ekologicznego materiału siewnego oraz wykorzystania i doskonalenia ekologicznej hodowli roślin uprawnych

Gebhard Rossmannith,
Bingenheimer Saatgut

Wierzę, że będziemy w stanie zaoferować rządów krajów należących do Unii Europejskiej propozycje harmonijnego wdrażania rozporządzeń unijnych dotyczących ekologicznego materiału siewnego

Monika Messmer,
FiBL-CH Scientific coordinator

“

”

Stworzenie prężnie działającego sektora ekologicznego nasiennictwa jest kluczowe dla rozwoju rolnictwa ekologicznego w Europie

Riccardo Bocci,
Rete Semi Rurali

Okres realizacji projektu: 4 lata
(2017 – 2021)
Koordynator projektu: IFOAM UE
Koordynator naukowy: FiBL-CH

Budżet: 7,5 mln EUR ze Unii Europejskiej i 1,5 mln EUR ze Szwajcarii

WSPIERANIE ROZWOJU EKOLOGICZNEJ
HODOWLI ROŚLIN ORAZ DOSTĘPNOŚCI
EKOLOGICZNEGO MATERIAŁU SIEWNEGO W
EUROPIE

www.liveseed.eu

Projekt LIVESEED finansowany jest z ramowego programu w zakresie badań naukowych i innowacji Unii Europejskiej „Horyzont 2020” na podstawie umowy nr 727230 oraz szwajcarskiego Sekretariatu Stanu ds. Edukacji, Badań i Innowacji (SERI), numer kontraktu 17.00090. Informacje zawarte w niniejszej publikacji odzwierciedlają jedynie poglądy autorów. Ani Agencja Wykonawcza ds. Badań Naukowych, ani SERI nie biorą odpowiedzialności za jakiegokolwiek inne wykorzystanie podanych informacji.